

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПРОХОРОВА Олена Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри західних і східних мов та методик їх навчання ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: методика навчання англійської мови у вищій школі, східні мови.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PROKHOROVA Olena Viktorivna – PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), Senior Lecturer, Department of Western and Eastern Languages and Methods of their Teaching, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky.

Circle of scientific interests: methods of teaching English language in higher school, eastern languages.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2021 р.

УДК 373

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-192-129-132

СВЕЩИНСЬКА Наталя Василівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1290-136X>

e-mail: pednauk@gmail.com

**ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний етап розвитку музичної освіти висуває на перший план завдання виховання спеціаліста–професіонала, що володіє декількома видами діяльності, здатного кваліфіковано вирішувати професійні проблеми в нових соціо-культурних умовах. В руслі намічених тенденцій важливим завданням музичної освіти стає розширення сфери практичної діяльності педагога-музиканта, музиканта-виконавця, що забезпечує професійну затребуваність та соціальну значущість. Сфера діяльності для музиканта-виконавця є концертмейстерська робота, яка за своєю специфікою вимагає від спеціаліста не тільки володіння традиційними виконавськими навичками, але й цілого комплексу особистісних якостей та вміння творчо працювати з нотним матеріалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виявлення природи музично-виконавської діяльності досить розроблена в психолого-педагогічній, музикознавській та музично-педагогічній літературі. Виконавська діяльність музиканта розглядається як один з видів творчої діяльності та характеризується неповторністю по характеру здійснення та результату, оригінальністю, суспільно-історичною та індивідуальною унікальністю. (Б. В. Асафев, Л. А. Мазель, В. В. Медушевський, С. В. Назайкинський, Л. І. Божо-

вич та ін.). Вона діалектично поєднує в собі інтуїтивне, емоційне, раціональне та має в своїй основі комунікативний процес, спрямований на передачу музичної інформації від композитора до слухача. Мистецтво акомпанементу, його теорія та практика розглядаються в дослідженнях піаністів-практиків (А. А. Люблінський, Є. М. Шендерович, Н. А. Крючков, Л. М. Живов та ін.). Музиканти піднімають питання проблеми творчих взаємовідносин піаніста-концертмейстера та соліста, взаємозв'язку сольної та фортепіанної партій, питання навчання студентів-концертмейстерів читанню нот з листа (В. В. Подольська, Р. А. Верхолаз), досліджується проблема формування художніх критеріїв концертмейстерської майстерності (Н. Н. Горошко) та ін. багатьма вченими (Н. Н. Горошко, М. В. Воротний, В. П. Саранін, П. Н. Євтіхiev) підкреслюється комплексна природа професійної майстерності концертмейстера, що складається із сукупності спеціальних знань, виконавських умінь та навичок, індивідуально-психологічних якостей особистості.

Відомі праці: підручник Т. Молчанової «Мистецтво піаніста-концертмейстера» (Львів, 2001) [5], дисертаційні дослідження Л. Повзун «Наукові і художні аспекти мистецької діяльності піаніста-концертмейстера» (К., 2005) [6], та

«Формування концертмейстерської компетентності майбутніх педагогів-музикантів у процесі вивчення фахових дисциплін» Т. Карпенко (К., 2010) [3], наукові розробки О. Бабчук, В. Левчук, Ю. Небуну, В. Павлічук, С. Паламар, Т. Фойдер вивчають питання щодо творчих концертмейстерських навичок студентів вищих навчальних мистецьких закладів.

Метою статті є аналіз особливостей концертмейстерської діяльності студентів під час навчання у вищому навчальному закладі мистецького спрямування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основне завдання педагога в процесі концертмейстерської підготовки студентів убагацьється у формуванні та розвитку вмінь і навичок, які необхідні для роботи. Процес професійної підготовки в концертмейстерському класі містить наступні елементи музично-виконавської діяльності: – акомпанемент солісту, ансамблю, хору; транспонування, творче «поводження» з нотним текстом; – об'єднання акомпанементу з партією соліста; – добір на слух мелодій і акомпанементу до них.

Крім цього, спеціальним концертмейстерсько-педагогічним умінням є:

- керівництво (з одночасним акомпануванням) дитячим хором-класом із використанням елементів диригентської техніки;
- виконання-показ класу або солісту нового твору з одночасним співом;
- розучування нового твору із солістом (вокалістом або інструменталістом), хором-класом;
- самостійна (позанавчальна) робота з вокалістами й інструменталістами.

Таким чином, концертмейстерський клас – одна з виконавських дисциплін, що має важливе значення для загальної професійної підготовки вчителів музики. У концертмейстерському класі музично-виконавська діяльність студентів полягає у вивченні широкого кола вокальної, інструментальної, дитячої музичної літератури, в акомпануванні солісту-вокалісту або інструменталісту, в грі в ансамблі, співі під власний супровід, читанні з листа, транспонуванні, в доборі на слух.

Необхідно відзначити, що в концертмейстерському класі в силу його специфіки відбувається концентрація і систематизація знань і вмінь, набутих студентами на заняттях з фортепіано, баяна, акордеона, диригування, сольного співу й теорії музики (Н. Борисова, Д. Гостева,

Т. Глядкоўська, М. Моїсеєва, Ф. Халілова та ін.).

Концертмейстерський клас у структурі професійної підготовки музиканта-піаніста є важливим предметом спеціального циклу і поряд з іншими дисциплінами відповідає за цілісну підготовку спеціаліста, забезпечує базу для роботи в області ансамблевої діяльності. Завдання концертмейстерського класу в музичній освіті полягають у формуванні та вдосконаленні виконавських навичок та вмінь, призначених для професійної роботи піаніста з солістами. Сучасність вимагає підготовки грамотних спеціалістів-концертмейстерів з високим виконавським потенціалом, спрямованим на застосування набутих виконавських умінь та навичок на практиці, узагальнення та закріплення досвіду, адаптацію концертмейстерських умінь та навичок до умов професійної діяльності вчителя музики [3, с. 16].

За своїми особливостями професія концертмейстера знаходиться на пересіченні педагогіки та виконавства і поєднує в собі головні їхні ознаки. Для даного виду діяльності психологічний компонент має головне значення. Навчання мистецтву акомпанементу можливе тільки при опорі на вміння, що вже має виконавець, при наявності емпатії, що за своєю природою виходить за рамки специфічної музичної обдарованості.

Автори перших фундаментальних досліджень Н. Крючков та А. Люблинський в галузі концертмейстерства відзначали важливість цієї специфічної якості. В процесі свідомого тренування навичок читання з листа, транспонування, репетицій з солістами чи інструменталістами кожен піаніст може навчитися мистецтву акомпанування. Гармонійне поєднання професійних навичок з людськими якостями можливі тільки при умові того, що останні будуть найкращим способом відповідати специфічним вимогам обраного виду діяльності.

У сучасних умовах психологічна компетентність концертмейстера важлива не менше, ніж його виконавські та педагогічні здібності, навички читання з аркуша та транспонування. В деяких ситуаціях, що складається в процесі відповідальних концертів, конкурсних виступів, концертмейстер в повному сенсі виконує роль психолога, який вміє зняти напругу соліста, негативний фон перед виходом на сцену, здатен знайти вірну яскраву асоціативну підказку для артистичного настрою. Концертмейстер, знаходячись

поряд, допомагає пережити невдачі, пояснити їх причини, тим самим попереджаючи в подальшому виникнення сценічної фобії, страху перед повторенням помилок.

Робота концертмейстера включає окрім виконавських функцій педагогічні завдання. Саме цим концертмейстер відрізняється від акомпаніатора. Пояснення цьому криється в більшій видимості для оточуючих виконавського компонента і навпаки, в схованому, неявному вияві педагогічних функцій. Відмінність концертмейстера від акомпаніатора в доповненні до виконавських завдань педагогічних функцій в інструментальних класах, насправді не підкріплено спеціальним акцентом на ознайомленні з педагогічним компонентом професії при навчанні. Усвідомленість сутності педагогічних функцій та здатність їх практичної реалізації в більшій мірі є результатом емпіричного досвіду. Оптимальний режим поєднання навчання та практики дає найбільш повне уявлення про педагогічний аспект професії концертмейстера. В дійсності, практичне навчання концертмейстера навичкам педагогічної роботи відбувається лише з початком його професійної діяльності.

Спільна діяльність передбачає партнерські взаємовідносини, оскільки її ефективність досягається безпосередньо рівною зацікавленістю всіх суб'єктів означеної діяльності. Елемент партнерства у взаємодії забезпечує гармонійність такої співробітництва.

Сучасна педагогіка і особливо музична педагогіка, яка має за основу творчість, в якості важливого принципу висуває принцип співробітництва. Далеко не кожен концертмейстер вводить проблему співпраці до кола своєї професійної уваги. Багато хто вважає це несуттєвим або як те, що відбувається самостійно. Іншими словами, відносячись з усією серйозністю до своїх виконавських та, можливо педагогічних завдань, не враховуються складні психологічні аспекти роботи. Ансамблеве виконання – це результат очевидний, який звучить, який є вершиною айсбергу, що іменується взаємодією в професійному концертмейстерському сенсі. Підвалина цього айсбергу включає в себе такі непояснювальні поняття, як концертмейстерська інтуїція, чуття, такт, які наповнюють професію глибоким естетичним та гуманістичним змістом.

Проблема партнерства в ансамблі безпосередньо пов'язана з концертмейстерською діяльністю музиканта,

оскільки функціональна необхідність партнерства в ансамблі є нагальною проблемою. Спільне виконання незалежно від способу розподілення між фортепіано та інструментом музичного матеріалу та виконавським рівнем музикантів, повинно бути однорідним, злитим, а не складовим. Розподіл репертуару інструменталістів на камерно-ансамблевий та сольний, на жаль, закріплює думку про те, що фортепіанна партія носить акомпануючий характер, то функції концертмейстера – допоміжні і аж ніяк не партнерські. Ця думка не повинна відбиватися на роботі професійного концертмейстера, що працює з інструменталістами, оскільки партнерські взаємовідносини між учасниками ансамблю необхідні постійно. Вирішення педагогічних завдань концертмейстера може бути успішним лише за врахування психологічної специфіки партнерської взаємодії.

На основі аналізу теоретичних досліджень вітчизняних та зарубіжних піаністів-концертмейстерів, виявлено, що концертмейстерська майстерність має комплексну природу та складається із сукупності виконавських умінь та навичок, музичних знань, спеціальної ерудиції, індивідуально-психологічних якостей особистості, що дозволяють здійснювати ансамблеву діяльність.

Впровадження професійно-діяльнісного підходу, у відповідності з яким здійснюється формування всієї сукупності особистісних та діяльнісних компонентів концертмейстерської майстерності (розвиток музичного мислення, музичних здібностей та творчого потенціалу, формування вмій та навичок, а також творчої індивідуальності в аспекті особистісно-орієнтованої парадигми освіти).

1. Поглиблене вивчення історії, естетики та жанрів музичного мистецтва (сприяє підвищенню якості музично-теоретичних знань студентів, розширенню їх історико-культурного світогляду, збагаченню музичної ерудиції).

2. Інтеграція концертмейстерського класу з музично-теоретичними дисциплінами (дозволяє виконати вибіркове та сумлінне вивчення на музично-теоретичних предметах професійно необхідних студентам знань для виконання концертмейстерської роботи, виробити навички актуалізації теоретичної інформації при прочитанні та аналізі нотного тексту та застосування її в репетиційній роботі з солістами. Це забезпечує професійно грамотний підхід до трактування музичного

тексту та адекватну в стилістичному та історичному аспектах інтерпретацію твору).

3. Навчання студентів основам концертмейстерських умінь та навичок роботи з музичним текстом – аранжування (навчання основам спрощення фактури, читання нотного тексту з листа, транспонування та добору на слух дозволяє розвивати необхідні для концертмейстера вміння художньо опрацьовувати музичний матеріал, музичну фактуру у відповідності з завданнями конкретного репетиційного режиму, використовувати засоби відтворення на фортепіано тембрів оркестру, технічні засоби подолання піаністичних труднощів та таким чином, забезпечити виконавську підготовку студентів до виконання концертмейстерської діяльності) та етап виконавської реалізації музичного образу твору [5, с. 17–23].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Все вищезазначене свідчить про те, що поглиблене вивчення історії, естетики, жанрів музичного мистецтва, інтеграція концертмейстерського класу з музично-теоретичними дисциплінами, навчання спеціальних концертмейстерських умінь та навичок – всі ці умови забезпечують ефективну підготовку студентів до професійної діяльності концертмейстера в подальшому. Перспективи подальших досліджень полягають у деталізації ключових понять, формуванні змісту навчального матеріалу, відповідно теоретичного підґрунтя визначених особливостей концерт-мейстерської діяльності студентів під час навчання на мистецьких та музично-педагогічних факультетах закладів вищої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абдуліна О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования*. М. : Просвещение, 1990. 315 с.
2. Давыдов В. В. *Теория развивающего обучения*. М., 1996. 251 с.
3. Карпенко Т. *Формування концертмейстерської компетентності майбутніх педагогів-музикантів у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. канд. пед. наук.: спец.13.00.04 теорія і методика професійної освіти / Т. Карпенко. К., НПУ ім. М. Драгоманова, 2010. 21 с.*
4. Карнаухова Т. И. *Формирование умений подбора по слуху и транспонирование в процессе инструментальной подготовки учителя музыки: Автореферат дисс. ... канд. пед. наук. М., 1990. 20 с.*
5. Молчанова Т. *Мистецтво піаніста-концертмейстера: навч.пос. / Т. Молчанова.*

Львів: ЛДМА ім. М. Лисенка, 2001. 216 с.

6. Повзун Л. *Наукові і художні аспекти мистецької діяльності піаніста-концертмейстера : автореф.дис.канд.мист-ва: спец.17.00.03 музичне мистецтво / Л. Повзун. К. : ІМФЕ ім. М. Рильського, 2005. 16 с.*

7. Рудницька О. П. *Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя: Навч. посібник. К. : КДП, 1992. 219. с.*

REFERENCES

1. Abdulina, O. A. (1990). *Zahal'nopedahohichna pidhotovka vykladachiv u systemi vyshchoyi pedahohichnoyi osvity*. [General pedagogical training of teachers in the system of higher pedagogical education]. Moscow.
2. Davydov, V. V. (1996). *Teoriya rozvyval'noho navchannya*. [Theory of developmental learning]. Moscow.
3. Karpenko, T. (2010). *Formuvannya kontsertmaysters'koyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv-muzykantiv u protsesi vyvchennya profesiynykh dystsyplin*. [Formation of concertmaster competence of future teachers-musicians in the process of studying professional disciplines]. Kyiv.
4. Karnaukhova, T. I. (1990). *Formuvannya navychok doboru na slukh i transpozitsiyu v protsesi instrumental'noyi pidhotovky vchytelya muzyky*. [Formation of skills of selection on hearing and transposition in the course of instrumental preparation of the teacher of music]. Moscow.
5. Molchanova, T. (2001). *Mystetstvo pianista-kontsertmeystera*. [The art of pianist-accompanist]. Lviv.
6. Povzun, L. (2005). [*Naukovi ta khudozhni aspekty khudozhn'oyi diyal'nosti pianista-kontsertmeystera*]. Scientific and artistic aspects of the artistic activity of the pianist-accompanist]. Kyiv.
7. Rudnytska, O. P. (1992). *Spryynyattya muzychno-pedahohichnoyi kul'tury vchytelya*. [Perception of music and pedagogical culture of the teacher]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СВЕЩИНСЬКА **Наталія** **Василівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія та методика професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SVESHCHYNSKA **Natalia** **Vasylivna** – Candidate of Philology ped. Sciences, Associate Professor of Music and Methods of Music Education of the Centralukrainian Pedagogical State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of scientific interests: the theory and methods of professional training of future music teachers.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2021 р.